

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSC.

Evropská armáda – utopie, nebo reálná budoucnost?**... aneb společné ozbrojené síly EU „jinak“****NÁZORY
POLEMIKA**

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 2, s. 103–108, ISSN 1210-3292

**European Army: Utopia, or Actual Future?
... or better, EU Common Armed Forces
"In a Different Way"****Abstrakt:**

Článek je polemickou úvahou nad možnou koncepcí či vizí obrany a společných ozbrojených sil EU, a to z vojensko-odborného hlediska. Připomíná historické snahy i současné aktivity, které vyjadřují potřebu realizovat společnou bezpečnostní a obrannou politiku v praxi. Je stručnou analýzou podmínek, ve kterých se v současnosti EU nachází a v základních rysech charakterizuje kontury a možné výhody budoucích společných ozbrojených sil EU. Vyjadřuje přesvědčení, že vytvořením „evropského pilíře“ NATO se euroatlantická vazba mezi EU a USA neoslabí, ale naopak posílí. V článku je mj. použito pojmů „evropská armáda“ a „společné ozbrojené síly EU“, což autor považuje za synonyma a žádá čtenáře, aby tento fakt vzali v úvahu.

Abstract:

The article is a polemic reflection over the potential concept and vision of defence and EU combined armed forces, from the military point of view. It recalls previous efforts and present activities to implement common security and defence policy in practice. It is a short analysis of conditions under which the EU is situated, and in general contours it characterizes possible advantages of common European armed forces. It expresses author's opinion that by forming "European Pillar" in NATO, the transatlantic linkage between the EU and the USA will not be weakening, but on the contrary, it will be strengthen. The author uses the terms "European army" and "common armed forces of EU" that he takes as synonyms and therefore he asks the reader to take this fact into account.

Klíčová slova:

Společné evropské ozbrojené síly, evropská armáda, společná zahraniční a bezpečnostní politika EU, společná bezpečnostní a obranná politika EU, evropský pilíř NATO.

Key words:

Common European Armed Forces, European Army, Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defence Policy, NATO European Pillar

Při studiu východisek a geneze vzniku NATO v roce 1949 se nelze vyhnout známému výroku, který vyslovil první generální tajemník NATO generál Hastings Lionel Ismay při objasňování tří hlavních poslání této nové organizace:

„Udržet Ameriku v Evropě, Rusko mimo západní Evropu a Německo při zemi.“

Je toto tvrzení aktuální i pro dnešek a blízkou budoucnost? Odpověď čtenářů nebude určitě jednoznačná. Článek je úvahou, která může některá „zásadní stanoviska“ rozmělnit, či změkčit a vnést do rezolutních názorů střízlivější náhled. U jiných může dosavadní názory potvrdit. Je zamyšlením nad možnou koncepcí či alespoň vizí evropské obrany a společných ozbrojených sil a to převážně z pohledu víceméně vojensko-odborného.

Historická ohlédnutí

Myšlenka společné obrany Evropy není nová a je na místě letmý pohled do historie snah mít Evropu bráněnou společnými silami, resp. evropskou armádou. První snahy sahají k vizi Spojených států evropských T. G. Masaryka a poté i Winstona Churchilla, která předpokládala mimo jiné i otázku společné obrany. Lze připomenout rok 1951, kdy ještě NATO neměla vytvořenu strategickou koncepci, a kdy vláda Francie organizovala v Paříži mezinárodní konferenci o vytvoření evropské armády.

Myšlenku společné evropské armády se snažila vzkřísit i Angela Merkelová na oslavách 50. výročí vzniku EU v Berlíně. Tehdy sdělila názor, že příkladem pro budování takovýchto vojenských sil budou alespoň společné námořní síly, které by měly být prvním krokem k vybudování společné evropské armády. Vyslovila přesvědčení, že do padesáti let může být tento projekt reálný. Tehdejší komisař pro průmysl a podnikání, Günter Verheugen, ji doplnil názorem, že se Evropská unie nemůže stát globálním hráčem, aniž by nedisponovala společnou armádou.

V tomto směru aktivně předkládala vize společného řešení obrany i Itálie, např. prostřednictvím velkého propagátora sjednocené Evropy Altiera Spinelliho a dalších, naposled ústy ministra zahraničí Franco Frantiniho, který v listopadu 2009 poskytl rozhovor britskému deníku The Times, kde široce prosazoval vytvoření jednotné evropské armády s cílem posílit pozici EU ve světě. Podle jeho slov je po přijetí Lisabonské smlouvy založení vlastní evropské armády logickým krokem. Jednou z posledních iniciativ v tomto směru je přijaté komuniké pěti významných členských států EU [1] z prosince 2012 (Německo, Itálie, Francie, Španělska a Polsko), které vybízí k posílení řízení civilně-vojenských schopností a k vytvoření nové vojenské struktury v rámci EU s cílem plánovat a realizovat vojenské mise a operace v zahraničí. Signatáři navrhuje závazné sdružení finančních prostředků k vybudování společných obranných a podpůrných systémů umožňujících efektivní použití vojenské síly. Zároveň je zdůrazněno, že jde o otevřený projekt pro další členské státy EU, tedy projekt na základě principu dobrovolnosti.

K aktivním propagátorům těchto snah patří i polský ministr zahraničí Radek Sikorsky, který vyhlásil: „Pokud se chce Evropská unie stát velmocí – a Polsko tuto snahu podporuje – musí mít prostředky, kterými prosadí svůj vliv mimo území Unie.“ [1]

Kromě těchto politických aktivit má EU svou historii i z hlediska praktické výstavby společných vojenských sil. Na počátku 90. let minulého století iniciovaly Francie a Německo vznik Eurocorps – mnohonárodního armádního sboru. Naděje, že se toto

uskupení stane jádrem následně vytvořených sil EU, se ukázaly jako nereálné, a to z důvodu nevalného zájmu tehdejšího vedení Británie a Nizozemska. Dalším problémem byly „těžké jednotky“ obrněných a tankových divizí, které byly obtížně použitelné mimo teritorium členských států EU, především z hlediska přepravitelnosti a požadované mobilnosti. Funkčním elementem tak zůstalo prakticky pouze mnohonárodní velitelství Eurocorps, jež bylo mj. certifikováno pro řízení operací NATO. Přesto může Eurocorps posloužit jako možný vzor. EU se však novým podmínkám snaží přizpůsobovat. Především po přijetí deklarace NATO „Berlín+“ je EU v tomto směru aktivní, má zájem se stále více zapojovat do expedičních vojenských operací, což také činí. Na původní projekt sil rychlé reakce EU o předpokládané síle 60 000 vojáků navázala koncepce tzv. bojových skupin (EU Battlegroups), uskupení o velikosti praporu (cca 1500 vojáků), jež je od 1. ledna 2007 uvedena v praktický život a která poskytuje EU schopnost rychle zasáhnout (hypoteticky v globálním rozsahu) v konfliktech nižší intenzity. V rámci společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP) se spoléhá na jednotky, které ke konkrétnímu úkolu sestavují členské státy EU.

Řešení je v překonání absence vůle

Evropská unie se na nutnosti vytvoření společné zahraniční a bezpečnostní politiky dohodla až v roce 2000 na summitu v Nice. Lisabonská smlouva zavedla novou funkci vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, což umožňuje Evropské unii navenek efektivněji uplatňovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, jejíž součástí je podle čl. 42 Smlouvy o Evropské unii společná bezpečnostní a obranná politika. Čl. 42 odst. 3 dále stanoví, že pro provádění této politiky dávají členské státy Unii k dispozici vojenskou kapacitu. [2]

Unie v posledních deseti letech zahájila 23 civilních misí a vojenských operací na třech kontinentech. V současné době vede EU dvanáct civilních misí a čtyři vojenské operace, včetně v únoru 2013 zahájené výcvikové mise v Mali. [3] Lze konstatovat, že se úloha EU v oblasti bezpečnosti neustále zvyšuje, ale otázkou je, zda by činnost při plánování a vedení vojenských operací nemohla být efektivnější a hlavně levnější nejen pro Unii, ale i pro jednotlivé členské státy EU. Nezaměstnanost v zemích EU dosahuje v průměru 11 % a jsme svědky značných rozpočtových škrťů. Výdaje členských států EU na obranu v současnosti stagnují nebo klesají, což je často ze strany USA kritizováno. Američané dlouhodobě důrazně kritizují způsob, jakým Evropané plní své obranné povinnosti v rámci Aliance. Na obou stranách Atlantiku se nepřestávají ozývat výzvy k vytvoření „evropského pilíře“ NATO. Vývoj se však zatím ubírá opačným směrem. Nastává situace, že i v USA se bude v rezortu obrany šetřit, kde se dá. To, že se skutečný „evropský pilíř“ nevytváří, má hluboké politické kořeny.

V Evropě se nadále nedostává politické vůle k tomu, aby byly definovány evropské strategické zájmy nebo společné klíčové vojenské kapacity. Většina členských států (včetně České republiky) totiž nevytváří duplicitní schopnosti, ale deklaruje stejné síly jak pro NATO, tak i pro EU. Nedávno Evropský hospodářský a sociální výbor (poradní orgán EU) ve svém stanovisku z července 2012 [4] vyzval Komisi EU, Evropskou obrannou agenturu a další zainteresované strany k těsnější spolupráci při projektování budoucí evropské obrany, která by odstranila současný roztržštěný přístup, včetně nízkého stupně koordinace zbrojního průmyslu a moderního výzkumu a vývoje zbrojních systémů nové

generace. Zároveň uvedl, že při vytváření „evropského pilíře“ by měla být přílišná závislost evropských vojenských kapacit na USA nahrazena vyváženějším vztahem.

Neschopnost evropských států zabezpečit mír při řešení krize na Balkáně v devadesátých letech minulého století musela tehdy být suplována silami Ruska, USA a OSN. Tato situace by se neměla již nikdy opakovat, pokud chce mít Evropa v současném světě silnější slovo. Lze vyslovit i názor, že současný projekt bojových skupin (EU Battlegroups) nemá, podle mého názoru, valnou perspektivu a je svým způsobem „mrtvým“ projektem. Zkušenosti z mnohonárodních operací jasně ukazují, že nynější systém vyčleňování vojsk do operací EU (samozřejmě, že to platí i v rámci vyčleňování sil do operací NATO) je nepružný, náročný na zásobování, trpí poměrně zdlouhavými rozhodovacími procedurami a hlavně je zbytečně drahý.

Před Evropskou unií se objevují výzvy a příležitosti k zásadnímu a modernímu řešení společné obrany. Jsou to výzvy přednostně určené politikům, ekonomům, vojákům a zbrojním institucím jak na úrovni EU, tak i u jednotlivých členských států. Některé obavy z přetrhávání transatlantické vazby jsou liché, jelikož jde spíše o zpevnění tohoto vztahu v rámci NATO. Šlo by o vztah mezi USA, EU a ostatními členy NATO. Naopak ziskovost na straně EU, jejich členů, USA a celého NATO, je zřejmá.

Jsou příhodné podmínky pro přechod od slov k činům?

Předpoklad, že by se trend vojenských výdajů ve státech EU otočil o 180 stupňů, lze zařadit spíše do oblasti sci-fi. Obsah a především závěry článku „Změna globální strategické rovnováhy: Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných zemí“ zveřejněné na stránkách VR č. 1/2013 [5] je vynikajícím přehledem změn v globální strategické rovnováze, která se pomalu, ale jistě stává nerovnováhou s posunujícím se těžištěm východním směrem. Rostoucí ekonomická a tím i vojenská síla Číny, Ruska a Indie, posouvá pozornost USA stále více na oblast Asie, což je z hlediska USA logické, jakož je i logické opakované volání USA po budování „evropského pilíře“ NATO. Tato skutečnost by měla být pro EU a její členské státy vážným signálem nejen k zamyšlení nad současným neudržitelným stavem obrany Evropy, ale hlavně by měla být motivující k praktickým činům, které by partikulární zájmy členských států EU odsunuly mimo hlavní vývojový proud.

Úvahy o vytvoření společných evropských sil, resp. evropské armády, se nesou (pominu-li celý legislativní rámec) nejméně ve třech základních rovinách. Jsou na sobě závislé a pouze jejich harmonizace by mohla vést k možnému řešení.

Politická rovina je jistě prioritní. Představa, že se státy EU v dohledné době dohodnou, byla ještě před deseti lety spíše iluzorní, dnes se přiblížila k bodu reálného řešení. Iniciativy některých členů EU jsou míněny zcela vážně a zdá se, že nejde jen o gesta a plané proklamace. Efektivní, moderně vyzbrojené a připravené společné ozbrojené síly EU, by měly být spolehlivým nástrojem společné zahraniční a bezpečnostní politiky, resp. bezpečnostní a obranné politiky EU. V tomto směru je úloha politických lídrů členských zemí a EU nezastupitelná.

Ekonomická rovina znamená moudré vynaložení lidských, materiálních a finančních prostředků do společného projektu. Tak, jako fungují stávající instituce EU (např. Evropský parlament, Evropská komise, Soudní dvůr EU, Účetní dvůr EU, Evropská centrální banka, Evropská investiční banka, Evropský investiční fond, Evropský veřejný ochránce práv a mnohé další), by mohly fungovat i společné ozbrojené síly EU. Tyto

institute jsou unijní a plně zabezpečeny Evropskou unií. Do této roviny lze zařadit i bezpečnostní a obranný průmysl členských zemí EU, který by měl být prostřednictvím Evropské obranné agentury účinněji koordinován.

Vojenská rovina je z hlediska fungování společných vojenských sil EU zřejmě jednou z nejdůležitějších. Právě v této oblasti je mnoho zkušeností z výstavby, přípravy a použití vojenských sil členských států NATO. Je všeobecně známo, jak složité se řeší otázky politického rozhodování k zasazení ozbrojených sil do mnohonárodních operací v rámci NATO, EU a jednotlivých členských států. Následný výkon rozhodnutí při vytváření společného operačního uskupení, kdy jde o vytváření uskupení vojenských sil vyčleněných od několika členských států, vytváření orgánů velení, stmelování jednotlivých kontingentů, jejich předávání do podřízenosti (zde existuje celá škála různých typů velení a řízení), doplňování, přeprava, střídání a hlavně složité zabezpečování kontingentů, což ze 70 až 80 % zůstává v národní odpovědnosti jednotlivých členských a v mnoha případech i nečlenských států, činí celý tento proces naprosto těžkopádným, resp. nepružným kolosem.

Společné ozbrojené síly EU „jinak“

Vybudovat akceschopné společné evropské ozbrojené síly *jinak* znamená – ***opustit princip národní odpovědnosti a tuto odpovědnost přenést na unijní úroveň***. V rámci mé úvahy považuji tuto myšlenku za stěžejní. V podstatě jde o to, aby každý členský stát EU zvýšil svůj podíl na financování dalšího společného projektu EU – společných ozbrojených sil. Při diskuzích se často objevuje názor, že bez národních armád by jednotlivé členské státy EU nebyly tak suverénní. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že nejde o nahrazení národních armád společným projektem ozbrojených sil EU. Národní armády by existovaly nadále, ale byly by v první řadě určeny k plnění úkolů na území vlastního státu. Byly by tudíž plně pod národním velením a mohly by být početně daleko menší v porovnání se současnými armádami. Zjednodušeně si každý může představit, že by mohly být menší o předpokládané vyčleňované kontingenty do mnohonárodních sil. Problematika složení a struktury národních armád se schopnostmi plnit úkoly na teritoriu daného státu, resp. u sousedního státu v případě pomoci při odstraňování následků živelních pohrom, je téma na další článek.

Bylo by vhodné začít pilotním projektem – např. výstavbou brigády rychlého nasazení, resp. aeromobilní brigády v počtu do 5000 osob s moderní výzbrojí a vybavením, schopné plnit úkoly v Evropě a okolí v podřízenosti EU nebo kdekoli jinde na světě v podřízenosti NATO. Souběžně s tvorbou této brigády by se mohly vytvářet výcvikové, vzdělávací a výzkumné instituce EU. Na základě rozpracovaných operačních a dalších vojenských koncepcí by se promyšleně a s využitím metod vědeckého předvídání postupně budovaly další potřebné prvky operačního velení, podpory a zabezpečení. Při budování a přípravě by mohly být využity zkušenosti českých a finských chemiků, řeckého transportního loďstva, britského ponorkového loďstva, francouzských speciálních jednotek či německých tankových vojsk atd.

Dislokace vojsk by měla odpovídat možnostem výcviku a nasazení. Měly by být v maximální míře využity stávající kapacity z hlediska ubytování, výcviku a společenského vyžití. Personální obsazení by podléhalo přísnému výběrovému řízení bez ohledu na národní příslušnost členského státu EU.

Jaké výhody by mohlo přinést vybudování evropské armády? Lze vyčíslit alespoň následující:

- personál by byl nesporně na vysoké odborné úrovni díky přísným kritériím při výběrových řízeních,
- evropská armáda by byla jednotně vyzbrojena a vybavena nejmodernější technikou,
- jednotným výcvikem a vzděláváním velitelů a ostatních příslušníků by bylo dosaženo vysokých operačních schopností,
- rozhodovací procedury k zasazení sil by se zjednodušily a významně urychlily,
- transatlantická vazba by byla posílena zjednodušením komunikace (USA a další členové NATO-nečlenové EU by řešili otázky pouze s orgány EU a ne s každým jednotlivým státem EU zvlášť),
- velení a řízení vojsk by se netříštilo mezi unijní a národní velení,
- logistická podpora zasazených společných ozbrojených sil EU by se podstatně zjednodušila a byla by plně v odpovědnosti operačního velitelství EU,
- snížila by se zatíženost a administrativní náročnost pro velitelské struktury národních armád při vyčleňování a přepodřizování vyčleňovaných kontingentů,

Významným faktorem by mohlo s vysokou pravděpodobností zlevnění a zefektivnění systému společné obrany Evropy. Otázka, zda je vztah mezi NATO a EU z hlediska vojenských struktur jednotným úsilím nebo tříštěním sil by se tak stala bezpředmětnou.

Závěrem

Strategické zájmy, pocítované hrozby a politické cíle členských zemí EU jsou definovány převážně z národního hlediska. Nelze se proto divit, že v rámci Evropské unie přezívají zastaralé přístupy, které zřetelně vedou k rostoucí roztržičnosti, nedostatkům, nadměrnosti a nedostatečné interoperabilitě v některých oblastech (bankovníctví, průmyslu, zemědělství, obchodu, potravinářství, tvorby životního prostředí) včetně budování obranného štítu EU – evropského pilíře NATO. Harmonizace zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky členských států EU je základním předpokladem k posílení principu sounáležitosti a harmonizace i v jiných oblastech EU.

A jak se vyjádřit k výroku, který vyřkl v roce 1949 první generální tajemník NATO lord Ismay a je uveden v úvodu tohoto článku? Osobně bych stručně odpověděl asi takto: Amerika v Evropě je a zůstane i nadále, Rusko se stává významným světovým hráčem a partnerem NATO i EU a Německo je silným ekonomickým subjektem budovaného „evropského pilíře“ NATO.

Použitá literatura:

- [1] *Pět zemí EU vyzývá k tvorbě nové vojenské struktury v rámci EU*. Dostupné z <http://euobserver.com/defence/118226>.
- [2] Konsolidované znění smlouvy o Evropské unii. *Ústřední věstník Evropské unie*, C 83/13, 2010. Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/johtml.do?uri=oj:c:2010:083:som:cs:html>.
- [3] *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské unie - 2012*. Brusel, 2013, 220 s. ISBN 978-92-79-26647-8. Dostupné z: http://europa.eu/generalreport/index_cs.html.
- [4] *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Potřeba evropského obranného průmyslu: průmyslové, inovativní a sociální aspekty*. Evropský hospodářský a sociální výbor, Brusel, 2012, CCMI/100. Dostupné z <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.ccmi-opinions.21926>.
- [5] ŠILHAN, Vladimír. Změna globální strategické rovnováhy: Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných států. *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 6-28. ISSN 1210-3292. Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/casopisy/vojenske-rozhledy/vojenske-rozhledy-1-2013-79879/>.